

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію

Грубої Таміли Леонідівни

«Методика формування мовної особистості старшокласника на уроках української мови (профільний рівень)»,

подану на здобуття наукового ступеня

доктора педагогічних наук за спеціальністю

13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Актуальність обраної теми та її зв'язок з напрямками наукових досліджень.

Розбудова інформаційного простору в глобалізованому світі XXI століття, зміна соціально-економічних умов, морально-етичних і культурних пріоритетів України як суверенної європейської держави орієнтує сучасну освіту на формування творчої, соціально активної, комунікативно компетентної особистості.

Рівень цивілізованості суспільства залежить від якості системи освіти як такої складової, де закладається фундамент для розбудови стабільності держави, культури та діяльності народу й визначаються перспективи взаємовідносин і зв'язків міжособистісної та масової комунікації.

Важлива роль в оновленні освіти, реалізації компетентної парадигми як стратегії підвищення її якості належить шкільній мовній освіті, оскільки саме тут закладаються мотиваційні, особистісно орієнтовані, морально-ціннісні, знаннєві основи формування і розвитку мовної особистості з урахуванням її потреб та інтересів, проектуванням на майбутню професійну діяльність,

На це орієнтує низка законодавчих та нормативних документів, зокрема Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років, Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, освітні чинні програми з української мови.

У цьому контексті дослідження Таміли Леонідівни Грубої є своєчасним, суспільно значущим і науково вартісним, оскільки представляє модернізовану методику формування мовної особистості старшокласників у процесі навчання української мови.

Обрана тема дисертаційного дослідження Грубої Т.Л. є актуальною, недостатньо розкритою на даний час у методиці навчання української мови в старших класах (профільний рівень), має науково-методичну доцільність та важливість в аспекті формування мовної особистості учня і не викликає жодних

сумнівів чи заперечень.

Зазначимо, що обраний напрям дослідження відповідає науковій проблематиці досліджень кафедри української мови та літератури Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. Степана Дем'янчука «Актуальні проблеми сучасної філології та лінгводидактики» і є складником загальноуніверситетської теми «Виховання учнівської та студентської молоді на ідеях гуманізму та просвітництва» (реєстраційний номер 0118U001567).

Зміст рецензованої дисертації охоплює основні аспекти теми дослідження і засвідчує високу наукову ґрунтовність, глибину та різновекторність порушеної проблеми й покрокову реалізацію поставлених завдань.

Структура дисертаційної роботи логічна, пропорційна, витримана в традиційному ключі, цілеспрямована щодо відображення послідовності наукового дослідження, відповідає об'єкту, предмету, визначеній меті та завданням дослідження і засвідчує, що вона охоплює цілісний процес наукової діяльності. Дисертація складається із анотацій, переліку умовних скорочень, вступу, п'яти розділів, висновків, що послідовно розкривають технологію дослідження, та додатків. Усі розділи дисертації пропорційні, місткі, логічні, ґрунтовні та послідовні. Наприкінці кожного розділу подано чіткі лаконічні висновки. Список використаних джерел, що включає і праці Т.Л. Грубої, на які в тексті зроблено відповідні покликання, оформлено нормативно правильно. Відповідно до чинних вимог дисертація містить анотації та список опублікованих праць за темою дослідження українською й англійською мовами. Робота вдало ілюстрована рисунками і таблицями.

Повний обсяг дисертації складає 531 сторінку (зокрема 398 сторінок основного тексту). Робота містить 15 таблиць і 10 рисунків. Покликання в основному тексті здійснено з дотриманням нормативних вимог.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

У дисертаційній праці Грубої Т.Л. науковий категорійний апарат викладено логічно. Науково-творчий задум автора та етапи реалізації його повною мірою представлені у вступі, в якому обґрунтовано актуальність теми, послідовно і чітко визначено мету й основні завдання, об'єкт, предмет, методологічну й теоретичну основу наукового проекту, засвідчено наукову новизну та практичне значення дослідження, які показують новаторський підхід до розкриття визначеної наукової проблеми, апробацію та впровадження результатів. Сформульована гіпотеза дослідження конкретизована в часткових гіпотезах, що дозволило дисертантці спроектувати і розробити логіку дослідження. Автор обґрунтовує власні наукові припущення на основі концепцій і положень філософії, лінгвістики, психології, психолінгвістики, лінгводидактики. Дослідниця вибудувала досить чітку концепцію і провідну

ідею дослідження, яка полягає в обґрунтуванні та розробленні методики формування мовної особистості учнів старшої школи на уроках української мови (профільний рівень).

Аналіз опонованої дисертаційної праці дозволяє стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в ній, достатньо переконливі і забезпечені:

- відповідністю предметної спрямованості дисертаційного дослідження паспорту наукової спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова);

- професійним вирішенням автором визначених наукових завдань, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження;

- використанням широкої джерельної бази за темою дисертації (список використаної літератури складається із 787 найменувань, із яких 17 – іноземні);

- переконливою експериментальною базою впровадження в освітній процес результатів дослідження;

- достатньою кількістю напрямів в апробації одержаних результатів на наукових і науково-практичних заходах різних рівнів, зокрема і закордонних.

Зміст дисертації охоплює основні аспекти теми дисертації, а спосіб його викладу не викликає заперечень. Окреслимо особливості роботи, які, на наш погляд, заслуговують високої оцінки.

Фундаментальним в рецензованій роботі є перший розділ «Теоретико-методологічні засади формування мовної особистості учнів старших класів», у якому з'ясовано низку методологічних положень, нормативних і законодавчих документів, спеціальних досліджень лінгвофілософії, соціолінгвістики, лінгвокультурології, лінгвістики, психології та психолінгвістики, що забезпечують вивчення різних аспектів проблеми формування мовної особистості учнів старших класів.

Дисертантка розглядає гуманітарно-особистісну парадигму освіти як основу взаємозв'язку та взаємозалежності знань, умінь, навичок, досвіду, життєвих і особистісних цінностей, що цілісно сприяють індивідуальному розвитку та соціалізації особистості. Саме філософія освіти, робить акцент авторка, окреслює гуманітарний вимір, що сприятиме діалогу культур, розширенню комунікації, формуванню випускника освітнього закладу як високоінтелектуальної особистості, здатної до самоосвіти і самореалізації.

Однією з перших у лінгводидактиці української мови Т.Л. Груба з'ясовує поняття «освітній простір» і «освітнє середовище» (с. 64–65), їх значення як багаторівневої структурної взаємодії суб'єктів (особистість учня, вчителя, освітнє, профільне середовище) і компонентів процесу вивчення української мови, спрямованої на індивідуальне становлення, розвиток, саморозвиток особистісних якостей учня. Позитивно сприймаємо виокремлення дослідницею трьох рівнів моделі формування освітнього простору мовної особистості учня

профільних (філологічних) класів: макрорівень, мезорівень і мікрорівень. Ґрунтовне вивчення наукових розвідок дало можливість виділити із широкого спектра принципів функціонування освітнього простору ключові щодо формування мовної особистості учнів профільних класів, а саме: принцип цілісності, взаємозв'язку системи, особистості й середовища; структурності як сукупності певних елементів, їхньої взаємодії та внутрішніх зв'язків, інтегрованості форм взаємодії суб'єктів освітнього процесу, дискретності й неперервності, надмірності та багатоваріантності, що слугували підґрунтям процесу моделювання освітнього простору мовної особистості учня профільних класів. Дисертанткою виразно з'ясовано поняття «мовна особистість» як лінгвістичної, соціокультурної, лінгводидактичної категорії, встановлено її структуру й характерологічні особливості, охарактеризовано мотиви й цінності.

Заслуговує на позитивну оцінку ґрунтовний психологічний та психолінгвістичний аналіз формування мовної особистості старшокласників. Дисертанткою виокремлено найважливіші ознаки підліткового віку, а саме: відкриття потенціалу власного «Я», прагматизм досягнення мети, високий рівень мотивації, інтелектуальна дорослість (пов'язана із розвитком стійких пізнавальних інтересів, появою самоосвіти), істотне підвищення критичності до себе, набуття власної індивідуальності тощо. Ми поділяємо позицію дисертантки, що мотивація і рефлексія сприяють успішній мовленнєвій діяльності старшокласників. Зазначимо, що у змісті параграфа 1.4. автор подає аналіз наукових розвідок як психологів, так і лінгводидактів.

Переконливими є обґрунтування автора про мову як соціальний феномен. Схвально, що Груба Т.Л. вважає важливим соціокультурним чинником формування мовної особистості усвідомлення індивідом інтегративного зв'язку мови, культури та соціуму, що передбачає різнорівневе засвоєння культурних надбань людства загалом і українців зокрема в історичній ретроспективі, аналіз впливу соціуму на розвиток мови й культури. Соціокультурний розвиток мовної особистості школяра учена розглядає як навчально-виховний результат, що становить ступінь соціокультурної освіченості й духовної зрілості юного носія мови. Безперечно, що у процесі формування мовної особистості старшокласника важливо зацентувати їх увагу на вивчення й опис певного культурного простору через призму мови і дискурсу та культурний фон комунікативного простору. Правомірним вважаємо думку дисертантки щодо виокремлення компонентів полікультурної компетенції, таких як: когнітивно-інформативний, комунікативно-практичний і ціннісний.

Важливим у дисертації є другий розділ – «Мовна особистість у системі сучасної шкільної освіти й суспільства».

Ґрунтовно досліджуючи наукові студії українських і зарубіжних учених, Груба Т.Л. всебічно розглядає феномени: «мовна особистість», «мовленнєва особистість», «комунікативна особистість», «дискурсна особистість»,

«національно мовна особистість». Подає компаративний аналіз поняття «мовна особистість» в українській лінгводидактиці (Таблиця 1.1, с. 129). Характеристика широкого спектра дефініції мовної особистості уможливив виокремлення трьох аспектів формулювання мовної особистості учнів старших класів (профільний рівень): антропоцентричний, соціоцентричний, дисциплінарний.

Позитивно, що під час характеристики ґрунтовно описаних науковцями класифікацій мотивів дисертантка об'єктивує узагальнений висновок у площині порушеного в дослідженні питання і виокремлює мотиви мовної особистості випускника профільної школи за змістовою та соціальною спрямованістю: когнітивні (навчально-когнітивні, прагматико-когнітивні) й соціальні.

У дисертації на основі вивчення спеціальних досліджень із задекларованої в дослідженні проблеми представлено детальний аналіз сформованості на сучасному етапі розвитку лінгводидактичного наукового дискурсу трьох підходів до визначення структури (моделі) мовної особистості, що передбачають: тривірневу структуру мовної особистості, сукупність умінь у всіх видах мовленнєвої діяльності та здатність до виконання різних комунікативних ролей; комплексне моделювання мовної особистості у тривимірному просторі. Учена глибоко й аргументовано здійснює аналіз мовної особистості як цілісного поняття, що має, на думку сучасних дослідників, важливі складники. Добре було б побачити у змісті дисертації і схематичну структуру мовної особистості старшокласника профільної школи.

Заслуговує на схвальну оцінку, що дослідниця орієнтиром на шляху розроблення авторської моделі мовної особистості випускника профільної школи обирає концепцію Л. Мацько і на її основі представляє власні характеристики мовної особистості старшокласника: зорієнтованість на мовнокомунікативні суспільні запити та виклики; відповідальність за власний мовленнєвий вчинок; вибір як імпульсу мовленнєвої діяльності соціальних і когнітивно-прагматичних мотивів і потреб; відповідність рівня розвитку ключових і предметної компетентностей до вимог чинної програми з української мови; розвиненість системи цінностей; прагнення до самовдосконалення, саморозвитку та самоосвіти; високий рівень мовної свідомості, розвиненість мовної здатності та мовної здібності, мовне чуття та мовний смак; ідентифікування себе як свідомого представника власної нації; сформованість мовної стійкості й усвідомленої мовленнєвої поведінки; адекватність реагування на вербальну агресію.

У третьому розділі «Лінгводидактичні аспекти формування мовної особистості учнів старших класів профільної школи» аргументовано і лаконічно сформульований здобувачкою аналіз підходів до навчання української мови, репрезентований у нормативних документах, наукових розвідках українських лінгводидактів, дав можливість дослідниці

класифікувати їх за вдало обраними критеріями: способом суб'єктної організації навчальної діяльності, способом організації засвоєння навчального матеріалу з мови, характером добору й подання навчального матеріалу, ступенем новизни (стор. 174). Нам імпонує позиція Таміли Леонідівни, що найбільш осмисленими в українській методиці є комунікативно-діяльнісний та особистісно орієнтований підходи, на доцільності впровадження яких наголошено в усіх нормативних документах для закладів загальної середньої освіти. Дисертантка подає ґрунтовну характеристику стрижневих підходів і справедливо визначає як ключові для формування мовної особистості учнів старших класів профільної школи такі: особистісно орієнтований, комунікативно-діяльнісний, функційно-стилістичний, когнітивно-комунікативний, соціокультурний, текстоцентричний, професійно спрямований.

Схвально, що зроблено акцент на важливості і ролі компетентнісного підходу як теоретико-методичного орієнтиру формування мовної особистості учнів, оскільки він передбачає сформованість комунікативних якостей учня, пов'язаних з готовністю випускника загальноосвітнього навчального закладу адаптуватися до специфіки навчання у вищій школі. Дослідниця визначає теоретичні концепти компетентнісного підходу в шкільній мовній освіті (врахування суб'єктивного досвіду учнів, здобутого в освітньому процесі та подальше його акумулювання; побудова індивідуальної траєкторії учня на засадах особистісно зорієнтованого навчання і реалізація міжпредметної та внутрішньопредметної інтеграції як важливого засобу профілізації), що призводить до трансформації змісту освіти, його відбору й структурування, спрямований на кінцевий результат освітнього процесу – набуття компетентностей.

У дослідженні приділено особливу увагу текстоцентричному підходу, його впровадженню на уроках української мови. Виправданою є переконання вченої про системне використання текстоцентричного підходу на аспектних уроках і уроках формування комунікативних умінь, органічний зв'язок його з іншими підходами, оскільки текст є основним носієм інформації, засобом пізнання довкілля та формування в учнів національно-мовної картини світу, засобом навчання мови. При цьому дисертантка дотримується професійно спрямованого підходу, який має значний вплив на організацію ефективного навчання української мови учнів профільних класів, самореалізацію особистості старшокласників і підготовку їх до подальшої професійної діяльності.

Викликає інтерес та заслуговує на увагу інтерпретація поняття «комунікативно-жанровий підхід» у площині лінгводидактики, що дозволило дисертантці окреслити його характерологічні особливості: концептуальні засади (положення комунікативної лінгвістики, теорії мовленнєвих жанрів, риторики); стратегічна мета застосування (формування жанрової

компетентності як складника комунікативної компетентності); принципи реалізації (ситуативно-тематична організація навчального матеріалу, комунікативна спрямованість навчання, взаємозв'язок функції та форми, взаємозв'язок і взаємозумовленість усіх видів мовленнєвої діяльності, взаємозв'язок з комунікативно-діяльним, функційно-стилістичним, професійно-орієнтованим підходами до навчання української мови у профільних класах).

Грунтовно і виважено підходить Т.Л. Груба до з'ясування технологічного забезпечення формування мовної особистості учнів профільних класів на уроці української мови. Дослідницею запропоновано наукове тлумачення терміна «технологія формування мовної особистості», яке зумовлене нагальною потребою вдосконалення процесу навчання української мови в профільних класах. Привертає увагу аргументований аналіз ключових технологій навчання учнів старших класів, впровадження в освітній процес особистісно орієнтованих, інформаційно-комунікаційних, інтеграційних, проблемно-пошукових, проектних технологій як таких, що уможливають комплексне формування мовної особистості, за словами Таміли Леонідівни, в річищі компетентнісного підходу.

У роботі ретельно проаналізовано форми навчання української мови в профільних класах філологічного напрямку (Розділ 4). Обґрунтовано урок як основну форму навчання та погляди вчених на типологію уроків, їх структуру та зміст, схарактеризовано дидактичні особливості традиційних і нетрадиційних уроків в українській лінгводидактиці. Вивчення методичної літератури, ознайомлення з практикою навчання української мови у профільних класах, власний педагогічний досвід дав можливість дисертантці виокремити й описати ті нетрадиційні форми проведення уроків, які співвіднесені за цільовими настановами з традиційними та відображають особливості навчання української мови в класах філологічного профілю (с.267–272). Це такі уроки: шкільна лекція, лекція-презентація, урок-дослідження, урок-семінар, урок-практикум, урок-семінар (вебінар), урок-колоквіум, урок вільного спілкування, урок-комунікація (Г. Лещенко), урок-залік, урок-тестування.

Позитивно, що дослідниця визначає самотійну роботу як важливий інструмент формування мовної особистості учнів, у процесі здійснення якої старшокласники можуть показати рівень сформованості власного вміння вчитися. Поділяємо думку автора, що самотійна робота з української мови в профільних класах – це вид пізнавальної діяльності, важливий складник освітнього процесу, одна з умов формування мовної особистості учня, його предметної та ключових компетентностей. До найважливіших методів самотійної роботи обрано проблемно-пошуковий (дослідницький), ситуаційний, проектний, метод вправ, які уможливають залучення учнів до пошуку, підготовку їх до виконання завдань на найвищому рівні.

Продуктивними, безперечно, є проекти і вебквести, адже дають змогу розвивати творче, дослідницьке мислення учнів, формувати їхню інтелектуальну діяльність, стимулювати активність і самостійність, виявляти власну індивідуальність, досягати особистісного розвитку.

Аналіз поглядів педагогів і лінгводидактів на класифікацію методів і прийомів навчання української мови, розгляд реалій методичних дискусій у сучасній науці дав змогу дисертантці констатувати, що концептуальні питання вибору методів навчання, логічного й умотивованого їх поєднання залежать від мети та завдань уроку і повинні бути цілеспрямовані на формування мовної особистості старшокласника. Пріоритетними методами навчання української мови у профільних класах названо метод вправ і метод проектів. Нам імпонує переконання Грубої Т.Л. про гармонійне поєднання на уроці методу вправ із низкою інтерактивних методів, ситуаційним, проектним, а також груповою, парною й індивідуальною формами навчання. Окремо варто наголосити на доцільності застосування на уроках української мови комплексу вправ, комбінування видів вправ за тематикою: фонетико-граматичні, лексико-граматичні, граматико-орфографічні, граматико-стилістичні. Це свідчить про глибoku обізнаність, теоретичну і методичну підготовку дослідниці.

Аналізуючи засоби професійно орієнтованого навчання, Таміла Леонідівна обирає основними найбільш продуктивними й ефективними засоби, що забезпечують репрезентацію граматико-орфографічного матеріалу; закріплення та контроль знань, умінь і навичок, насамперед правописних; реалізацію індивідуальної роботи на різних етапах навчання.

Високої оцінки заслуговує теоретичне осмислення й методичне забезпечення формувального експерименту (Розділ 5. «Експериментальне навчання української мови за розробленою методикою формування мовної особистості учнів старших класів (профільний рівень)), а саме: визначені критерії, рівні сформованості мовної особистості, опис організації всіх етапів педагогічного експерименту, їхній перебіг, а також апробація результатів в експериментальних закладах загальної середньої освіти.

Варто іще раз наголосити на чіткості і прозорості категоріального поля дослідження. Особливий інтерес викликає навчально-методичний супровід експериментальної роботи, що становив систему концептуальних моделей сконструйованих технологій формування мовної особистості старшокласника. Добре, що авторка окреслює проблемні аспекти в практиці навчання, які визначає шляхом опитування учителів на констатувальному етапі.

Груба Т.Л. комплексно аналізує зміст наукового і навчально-методичного супроводу експериментального навчання. Дослідниця реалізує власну концепцію навчання під час педагогічного експерименту. Експериментально-дослідна робота, що тривала впродовж 2014–2018 рр., як показує аналіз дисертації, виявилася досить ефективною для її учасників. Це підтверджується і

довідками про апробацію. Переконливими є результати дослідження, які вміщено у п. 5.4 опонованої наукової роботи. Достовірність наукових положень і висновків забезпечено багатоаспектним аналізом досліджуваної проблеми, вдало та логічно дібраним лінгводидактичним інструментарієм, теоретичними, емпіричними й статистичними методами. Для з'ясування рівнів сформованості мовної особистості учнів старших класів профільної школи визначено чотири критерії: знаннєвий, когнітивно-навчальний, поведінково-ставленнєвий, мотиваційно-ціннісний. Дослідне навчання підтвердило ефективність розроблених Т.Л. Грубою лінгводидактичних засад методики формування мовної особистості профільної школи.

На всіх етапах дослідження, описаних у п'яти розділах дисертації, зроблено чіткі, умотивовані, лаконічні висновки. Загальні висновки – достовірні й ґрунтовні, скорельовані зі змістом сформульованих у вступі завдань і матеріалами кожного з розділів. Дисертантка наприкінці дослідження окреслює подальші напрями роботи, вказує на ті проблеми, які потребують першочергового вирішення.

Значний практичний інтерес становлять додатки до дисертації.

Автореферат повністю відповідає змістові дисертаційної роботи.

Наукова новизна і достовірність наукових положень

Найбільш суттєвими і важливими здобутками, що одержані особисто Т.Л.Грубою і характеризують новизну її дисертаційного дослідження, вважаємо такі результати:

- розроблено й науково обґрунтовано методику формування мовної особистості у процесі навчання української мови у профільній школі;
- з'ясовано сутність і змістові характеристики лінгводидактичних термінів «мовна особистість учня профільної школи», «освітній простір учня профільних класів», «комунікативно-жанровий підхід» та супроводжено їх авторськими дефініціями;
- уточнено сутність базових понять дослідження: «особистість у гуманістичній парадигмі», «компетентісно орієнтований урок української мови», «риторичний практикум»;
- виокремлено теоретичні концепти компетентісного підходу до навчання української мови у профільній школі;
- визначено й описано характерологічні особливості мовної особистості учня профільної школи, мотиви та цінності цього міждисциплінарного феномену;
- розкрито лінгводидактичний потенціал самостійної роботи, технологій формування мовної особистості учнів старших класів на уроках української

мови (особистісно орієнтовані, інформаційно-комунікаційні, інтеграційні, проблемно-дослідницькі, проектні);

– визначено рівні сформованості мовної особистості учнів профільної школи, розроблено критерії та показники їхнього вимірювання.

Практичне значення одержаних результатів

Результати дисертаційного дослідження Т.Л.Грубої є вагомим внеском у розвиток української лінгводидактики, що полягає у створенні й упровадженні в освітню практику профільної школи методики формування мовної особистості учнів старших класів на уроках української мови. Дослідження розкриває нові можливості для вдосконалення та коригування змісту навчальних програм, підручників і посібників української мови для учнів профільної школи, пропонує ефективні технології формування мовної особистості старшокласників на уроках української мови. Розроблені автором навчально-методичні матеріали можуть бути використані в освітньому процесі, а також для організації науково-дослідницької роботи студентів і проведення педагогічної практики, а також у післядипломній освіті на заняттях зі слухачами курсів.

Результати експериментальної роботи, а саме: наукова новизна, теоретичні й практичні висновки, методичні рекомендації – достовірні, що підтверджено в процесі наукового дослідження засобами різноманітних теоретичних та емпіричних методів, статистичними даними педагогічного експерименту, узгодженістю з відповідними положеннями чинних законодавчих і нормативних документів.

Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи в наукових фахових виданнях

Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота інтерпретування результатів та з'ясування теми дисертації є достатніми. Це свідчить про те, що з ключовими питаннями наукових розвідок Т.Л. Грубої обізнане широке коло науковців. Вивчення матеріалів опонованої дисертаційної роботи дозволяє зробити висновок, що наукові здобутки автора, які ґрунтуються на всебічному вивченні досліджуваної теми, аналізі різних підходів до її з'ясування, використанні достатньої кількості літератури, мають теоретичну та практичну цінність. Основні положення дисертації апробовано на міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях і достатньо висвітлено в наукових публікаціях автора (51 наукова праця, із них – 1 монографія (одноосібна), 1 освітня програма з грифом МОН України (у співавторстві), 2 навчально-методичні посібники (1 – у співавторстві), 1 освітня програма (у співавторстві), 41 стаття в наукових журналах і збірниках наукових праць,

зокрема 17 – в українських фахових виданнях, 5 – у закордонних, 19 – у збірниках конференцій і науково-методичних журналах України.

Дискусійні положення й зауваження

Загалом високо оцінюючи наукову працю і цінність ключових положень, викладених у дисертаційній роботі, привертаю увагу до окремих аспектів її, що потребують уточнення, пояснення чи корекції, а саме:

1. На нашу думку, було б логічно у структурі дисертації п. 4.3 «Самостійна робота як інструмент формування мовної особистості учнів профільних класів» розмістити після п. 4.4 «Методи і прийоми навчання української мови у профільній ланці». Зазначимо, що таку послідовність подає і сама дисертантка у висновках до розділу і в загальних висновках: методи, прийоми, самостійна робота.

2. Аналізуючи методи та прийоми навчання в профільній ланці, дослідниця переважно зосереджує увагу на методі вправ та методі проектів. На наш погляд, необхідно увиразнити значення і функції інших традиційних й інноваційних методів навчання рідної мови, які також важливі для формування мовної особистості старшокласника профільної школи.

3. Під час аналізу уроку як основної форми навчання варто було б звернутися до лінгводидактичної спадщини Василя Сухомлинського, оскільки у методиці вченого наявні концептуальні ідеї щодо уроку української мови, які варто було б трансформувати в сучасний навчально-виховний процес профільної школи задля розвитку мовної особистості старшокласника.

4. Дискусійною є позиція автора щодо підручника й електронного підручника як ключових засобів формування мовної особистості учнів старших класів профільної школи. На перше місце, на нашу думку, необхідно поставити живе слово вчителя як основного вербального засобу навчання, про що зазначають більшість учених.

5. У п'ятому розділі (с. 371) зазначено, що для ефективної реалізації методики формування мовної особистості учнів профільних класів було розроблено методичне забезпечення (посібники, рекомендації для вчителів тощо), що були успішно апробовані під час формувального етапу педагогічного експерименту. Однак у додатках представлено лише окремі види вправ. Робота значно виграла б, якби в додатках помістити комплекс усіх видів вправ (мотиваційні, рефлексійні, риторичні, інформаційно-аналітичні, мовленнєво-творчі, контрольні), запропонованих в експериментальній методиці

6. Варто було б, на наш погляд, подати окремим підрозділом аналіз програм та підручників (с.235–240), що значно конкретизувало б уявлення про зміст навчання української мови в старших класах профільного рівня та пошук оптимальних шляхів формування мовної особистості старшокласника профільної школи.

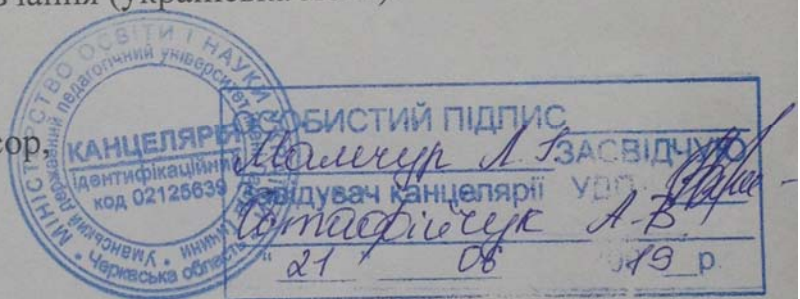
7. Робота грамотна, оформлена відповідно до сучасних норм української літературної мови, у тексті дисертації трапляються лише поодинокі описки та технічні огріхи (с. 77, 94, 111, 201, 383).

Загальний висновок

Дисертація Грубої Таміли Леонідівни «Методика формування мовної особистості старшокласника на уроках української мови (профільний рівень)» є завершеним науково вартісним дослідженням, за актуальністю, змістом, обсягом і якістю оформлення, повнотою викладу його основних результатів у публікаціях відповідає чинним вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» (п.п. 9, 10, 12, 13, 14), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановою КМ за № 656 від 19 серпня 2015 р., № 1159 від 30 грудня 2015 р. та за № 567 від 27 липня 2016 р.), а її автор – Груба Таміла Леонідівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова).

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри
практичного мовознавства
Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини

L. Mamchur

Л.І.Мамчур

РЕКТОР

Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини,
доктор педагогічних наук, професор

О.І. Безлюдний